

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestné činy rasově motivované

Autor: Ondřej Skála

Vedoucí diplomové práce: Doc.JUDr. Alexander Nett,CSc.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 26.2.2009

.....

Ondřej Skála

**Děkuji tímto Doc.JUDr.Alexandru Nettovi,CSc. za ochotné vedení práce,
odborné rady a připomínky k této práci.**

Já, níže podepsaný Ondřej Skála, autor diplomové práce na téma Trestné činy rasově motivované, která je literárním dílem ve smyslu zákona č.121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) z.č.101/2000 Sb., správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

ke zpracování údaje v rozsahu:jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb UP. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, Informační centrum UP.

Prohlašuji tímto, že mnou uvedené osobní údaje jsou pravdivé

V Olomouci dne 26.2.2009

.....
Ondřej Skála

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. POJEM RASA A RASISMUS	9
2.1. K pojmu rasa.....	9
2.2. K pojmu rasismus.....	10
3. POJEM TRESTNÉ ČINY RASOVĚ MOTIVOVANÉ	13
4. KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY RASOVĚ MOTIVOVANÝCH TRESTNÝCH ČINŮ	16
5. PRÁVNÍ ÚPRAVA	21
5.1. Trestné činy hrubě narušující lidské soužití.....	22
5.2. Trestné činy proti životu a zdraví.....	27
5.3. Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti.....	30
5.4. Trestné činy proti majetku.....	31
5.5. Trestné činy proti lidskosti.....	32
6. PROBLEMATIKA POMOCNÉ ÚLOHY TRESTNÍ REPRESY	37
7. DE LEGE FERENDA	41
8. ZÁVĚR	45
9. PŘÍLOHY	48
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49

1. ÚVOD

Na počátku 90. let 20. století, po pádu železné opony v Evropě, se zvýšila rozmanitost života české společnosti. Postupná světová globalizace a zvýšená migrace osob s sebou přináší nejen výhody, ale i celou řadu problémů. V neposlední řadě se jedná o problém eskalace extremismu, zejména pravicového. Ten pak přímo souvisí s rasismem, který spočívá na předpokladu, že rasové odlišnosti jsou totožné s kulturními a sociálními odlišnostmi, a že dosažená úroveň kultury, chování, inteligence apod. jsou přímo determinovány rasovými charakteristikami populace¹.

Rasová nesnášenlivost a její projevy jsou velkým společenským problémem. Proto se většina zemí, Českou republiku nevyjímaje, snaží eliminovat rasově motivované útoky a případy diskriminace, založené na příslušnosti k etnické skupině nebo rase. Jedním ze způsobů je ochrana založená celou řadou mezinárodních smluv. Mimo to je ochrana základním lidským právům zakotvena ústavně a rozvinuta v podobě zákonů.

Rasově motivované trestné činy většinou nebývají jen postojem určitého jednotlivce, ale odrážejí podobu celé společnosti v rámci jednoho státu. Důvodem jejich páčání může být celá řada příčin. Může se jednat o strach „z jiného“, o předsudky, sociální nebo ekonomický motiv (strach ze ztráty zaměstnání z důvodu příchodu levnější pracovní síly) či xenofobii smýšlení.

Mohlo by se zdát, že rasismus je jakýmsi vedlejším efektem demokracie. Není tomu tak, rasismus existuje v každé formě státního zřízení, medializován je však nejvíce v demokratických zřízeních. Demokratické zřízení také nemá tolik možností, jak zastavit útoky s extremistickým podtextem všeobecně (např. na základě svobody projevu nebo zákazu cenzury). Rasistické tendence mohou být státem potlačovány, jak tomu bylo například v Československu v době komunistické totality. Informace z cenzurovaných médií o tom, že československá společnost je multikulturní, pouze podtrhovaly fakt, že rasové problematice nebyla věnována pozornost. Vždyť na českém území žila především romská komunita a nově vznikající komunita z Vietnamu. Problémy s rasismem tedy byly již tehdy, na povrch se však dostaly až po roce 1989. V porevolučních letech, v době, kdy si každý představoval a vykládal demokracii po svém, bylo umožněno některým jedincům a skupinám veřejně propagovat rasistické myšlenky².

¹ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*, 1.vydání. Praha : ASPI, 2008. s.17

² Příkladem může být hudební skupina Orlik, která se hlásila k hnutí Skinheads a vystupovala s rasově zabarvenými texty. Na počátku roku 1992 se prodalo bezmála 140.000 hudebních nosičů skupiny.

To, že je rasismus celosvětovým problémem, nám dokazují kampaně proti rasismu, které se objevují po celém světě a ve všech odvětvích, především ve sportu. Všechny podoby rasismu pak odmítají možnost, že by se diskriminovaná skupina mohla asimilovat.

I když trestné činy rasově motivované zaujímají z celkového počtu spáchaných trestných činů v České republice pouze mizivé procento (za rok 2007 přibližně 0,05 %³ všech spáchaných trestných činů na území České republiky), nelze tuto skupinu trestných činů nijak přehlížet nebo podněcovat. Forma páchaní těchto činů je provázena jistým stupněm organizovanosti, zákeřnosti a pokud dojde i k fyzickému násilí, dokonce brutalitou. Jedná se tedy o velmi nebezpečnou kriminalitu. Zejména v poslední době se můžeme setkat s dobře organizovaným projevem, kdy se pachatelé snaží svoji činnost dělat „legálně“. Snaží se získat podporu veřejnosti, instruují účastníky akcí a předem si nechají vypracovat právní analýzu možného scénáře akce⁴. Dnes tak často již nevidíme hajlující mladíky s leteckými bundami a těžkými černými botami vykřikovat rasistická hesla. Internet se stal bezpečnějším a účinnějším nástrojem propagace myšlenek rasismu. Částečně organizované skupiny díky internetu lépe koordinují své aktivity.

V některých sociálně rizikových oblastí České republiky dokonce začíná veřejnost tolerovat či dokonce sympatizovat s pravicovými extremisty, kteří oproti různým vládním programům nabízejí „rychlé řešení problému“. Problémy však nejsou odstraňovány, spíše nabývají na intenzitě. Populismus jejich představitelů zvyšuje rizikovost nástupu rasových jednání, zejména v krizových obdobích. Historie zná mnoho takových příkladů.

Na začátku této práce bych se chtěl zaměřit především na vysvětlení pojmu rasa a historii rasových teorií, ze kterých se „vyvinul“ novodobý rasismus, jak ho známe v dnešní podobě a na otázky s ním spojené. Poukázal bych zejména na vývoj rasismu v České republice a na současný stav domácí pravicově extremistické scény.

Na tuto část bych navázal kapitolou s názvem Pojem trestné činy rasově motivované, která by měla nastínit problematiku vývoje v českých zemích a rozbor těchto trestných činů. Trestné činy však postihují jen jednání, které dosahuje určité intenzity, aby mohlo být posouzeno jako trestný čin. Méně společensky závažná jednání lze posuzovat podle přestupkového zákona. Součástí této části tedy bude i rozbor, zda se jedná o trestný čin rasově motivovaný nebo přestupek.

³ Ministerstvo vnitra ČR

⁴ Je možno připomenout listopad 2008, kdy na sídlišti Janov na předměstí Litvínova místní lidé podporovali pravicové extremisty při nepovoleném pochodu částí města.

V další části, věnované kriminologickým aspektům této trestné činnosti, se věnuji osobě pachatele, formě páčání, osobě oběti, dokazováním trestného činu, objasňováním trestného činu, vyšetřováním, atd.

Pátá část diplomové práce upravuje stávající právní úpravu. Zde jsou systematicky rozdělena ustanovení trestního zákona s rasovou problematikou. Nechybí zde ani mezinárodní úpravy, tedy mezinárodní smlouvy na poli ochrany před rasovou diskriminací, kterými je Česká republika dle ústavy vázána. S využitím judikatury Nejvyššího soudu zhodnotím zápory či klady některých ustanovení.

Problematika pomocné úlohy trestní represe je ta část (6.), která se zabývá vztahem trestní represe a prevence, účelem trestu, pohledem na trestní represi v novém trestním zákoníku. V této části se pokusím nalézt odpověď na otázku, zda-li je trest prostředkem k dosažení cíle trestního práva nebo jak lze posoudit přiměřenost trestu.

Novému trestnímu zákoníku bude věnována sedmá část diplomové práce. Vedle obecných otázek nového zákoníku se v práci zaměřím také na trestné činy rasově motivované v porovnání s platnou právní úpravou.

Celkově by tato práce měla zachytit problematiku trestných činů, ve kterých se vyskytuje rasový motiv. Jak již bylo uvedeno, jedná se o velmi nebezpečnou trestnou činnost. Je tedy právní ochrana před pachateli těchto trestných činů dostatečná? Přinese nový trestní zákoník změnu? Jakým směrem se ubírá pohled české společnosti na pachatele rasově motivovaných trestných činů a jaký můžeme předpokládat vývoj ohledně rasismu? Na tyto a jiné otázky jistě není odpověď jednoduchá. Přesto se formou této práce pokusím na některé otázky odpovědět.

2. POJEM RASA A RASISMUS

2.1. K pojmu rasa

Dříve, než přistoupím k objasňování problematiky trestné činnosti rasově motivované, je důležité k pochopení rasově motivovaných trestných činů dobré si objasnit pojmy rasa a rasismus.

Rasa je „vnitrodruhová systematická jednotka pro populace druhů organismů, které se od typického liší jednak morfologicky, jednak ekologicky, geograficky nebo i jiným způsobem“⁵. Přes všechny rasové teorie je dnes zřejmé, že rozeznáváme tři základní rasové skupiny: bílá (přibližně přes 40% celkové populace planety), žlutá (50% populace planety) a černá (10%). Dále pak existuje dalších 30 rasových podskupin.

Rasám a zjevným rozdílům mezi jednotlivými rasami věnovali lidé pozornost již v dávných dobách. Staroegyptské malby ukazují, že tehdejší lidé vnímali rozdíly spojené s barvou pleti. Ve střední Evropě se pohybovali obchodníci ze zemí blízkého východu i celé Asie (Arabové, Židé) v průběhu celého středověku. Na existenci různých ras lidé naráželi také při různých obchodních, objevných, vojenských, křesťanských cestách či misiích. Ve druhé polovině 17. století vznikla také první rasová teorie⁶. Jejím autorem byl francouzský badatel François Bernier⁷. Lidstvo rozdělil na 4 skupiny na základě somatických hledisek: Evropané a západní Asiaté, Afričané, východní Asiaté a nakonec Laponci⁸. O půl století později přišel se svou vlastní koncepcí Carl Linné. Ta se stala známou především pod názvem *Systema naturae*. Záměrem práce bylo rozdělit živou přírodu včetně člověka. Člověka označil slovem „Homo Sapiens“ a začlenil jej do skupiny primátů spolu s opicemi, lemury a netopýry⁹. V 18. století G.L.L. de Buffon¹⁰ přišel s teorií, podle které je původem rasy působení vlivu vnějšího prostředí. S teorií ras je dále spojen rok 1775, který je považován za rok vzniku moderní antropologie.

⁵ DACÍK, Tomáš. *Rasy a rasismus*. 1. vydání. Brno : CERM, 2000. s. 7

⁶ Tamtéž, s.13

⁷ Francouzský lékař a cestovatel. 1620-1688

⁸ DACÍK, Tomáš. *Rasy a rasismus*. 1. vydání. Brno : CERM, 2000. s. 13

⁹ Tamtéž, s.13

¹⁰ Francouzský přírodovědec a filosof. 1707-1788

2.2. K pojmu rasismus

Se všemi teoriemi se začala vyvíjet představa o nerovnosti ras. Všeobecně bylo přijímáno, že černá barva pleti znamená primitivnost a že černoch má nejbližší k primátům. V polovině 19.století přišel francouzský šlechtic J.A.Gobineau (1816-1882) s rasovou teorií, která poznamenala vnímání ras především v první polovině 20.století. Vycházel z dělení tří ras: bílá, žlutá a černá. Posuzoval jednotlivé znaky a došel k závěru, že mezi jednotlivými rasami je rozdíl. Rozdělil proto rasy na ušlechtilé a na ty horší, méněcenné. Rasu ztotožňuje s národem jako čistou rasu lidí. Jako ušlechtilou bere rasu bílou, na druhé straně je rasa černá. V rámci bílé rasy ještě vyzdvihuje její árijskou větev, protože „nebylo by nikdy pravé civilizace evropských národů, kdyby nepanovaly árijské větve“¹¹. Gobineauho pokračovatel byl H.S.Chamberlain¹², který již pojednává o „problému židovské krve“. Na myšlence nerovnosti ras vzniklo genocidium II. světové války. V tomto období kulminoval evropský rasismus, kdy si Adolf Hitler zakládal na čistotě rasy a jejím významu pro národ. Výsledkem bylo zavraždění či umučení milionů lidí v koncentračních táborech.

Základem rasismu je nějaká idea, že určitá rasa je intelektuálně nadřazená ostatním rasám. Nejedná se však o pojem již dříve známý, jeho používání můžeme stanovit přibližně na počátek 20. století. Jeho základem mohou být a jsou různé rasové teorie. Původ rasismu můžeme nalézt v době otrokářské, což je vzhledem k pojmu otrokářství velmi široký pojem a mnohdy spíše regionálního charakteru. Ve starověku byli otroci většinou váleční zajatci a lidé stejné rasy. Lišilo se taky jejich postavení – mohli se vykoupit nebo sloužili na určitou dobu. Důvody otrokářství spočívající na rozdílnosti ras nalézáme až na počátku novověku. V této době byli obyvatelé afrického kontinentu násilím převáženi na americký kontinent, aby zde pracovali bez žádných práv. Byli považováni za zvířata, v některých případech měl jejich život dokonce menší cenu. Ještě na přelomu 20. a 21. století byly především jižní státy USA zatíženy rasistickou minulostí.

Z pohledu slovníku je rasismus reakční pavědecká teorie, která neopodstatněně zdůrazňuje antropologické rozdíly mezi lidskými plemy a na tomto základě přisuzuje lidem různou hodnotu a vlastnosti¹³.

¹¹ DACÍK, Tomáš. *Rasy a rasismus*. 1. vydání. Brno : CERM, 2000. s. 38

¹² Britský filosof, od roku 1916 německý státní příslušník. 1855-1927

¹³ Encyklopedický slovník. Praha : ACADEMIA, 1981.

Rasismus se vyznačuje politicko-ideologickým akcentem, vyvolává nenávisť, rozpory či agrese. Snaží se nastolit rasovou nerovnost. Vyznačuje se v několika podobách, od odsunutí jiné rasy či etnické skupiny na okraj společnosti až po fyzickou likvidaci.

Rasové teorie vznikají především v rozvinutých zemích. Vystává však otázka, kdy a jak už můžeme hovořit o rasismu. Existuje tzv. latentní rasismus¹⁴, měkký rasismus, kdy jde spíše o vyjádření legrace či zábavy o jiných etnických skupinách (např. rákosník, t'aman,..). Takovéto projevy nejsou ve společnosti vnímány jako rasistické a nejsou protiústavní. Na druhou stranu je rasismus tvrdý, který je již vyjádřením demagogických názorů na rozdílnost ras. S ním jsou především spojovány pravicové extremistické skupiny, které nabývají na síle především v souvislostech se sociálními změnami ve společnosti. Příkladem může být situace v druhé polovině 70.let ve Velké Británii.

V České republice nemá pravicový extremismus tak silné zázemí jako v okolních státech¹⁵. S výjimkou antisemitických nálad na přelomu 19. a 20.století, spojené především s tzv. hilsneriádou, se o rasově založené společnosti nedá hovořit. Hilsneriáda je označení pro procesy s Židem Leopoldem Hilsnerem, který byl obviněn z vraždy dívky Anežky Hružové a celospolečenskou diskusí s procesy spjatou. Procesy doprovázené mediální protižidovskou kampaní i kampaní na podporu Hilsnera a česko-německými národnostními spory ovlivnily českou, potažmo celou rakousko-uherskou společnost na přelomu 19. a 20. století. Hilsneriáda byla největším propuknutím antisemitismu na našem území během 19. století.

Po II. Světové válce a s nástupem komunistické totality byla vytvářena iluze o multikulturní společnosti, kde se problémy s rasismem nevyskytují. Po roce 1989 byla zrušena cenzura a v důsledku toho přišlo odhalování rasistických tendencí. Stále však platí, že rasově motivované trestné činy jsou na území České republiky spíše jen excesy. Nestává se, že by nějaká skupina či hnutí páchalo rasově motivovanou trestnou činností systematicky a organizovaně.

V rámci území České republiky nemůžeme hovořit o silně organizovaném pravicovém extremismu. Kromě jedné zatím registrované politické strany, Dělnická strana¹⁶, která se prohlašuje za nacionální, zde působí celá řada hnutí nebo skupin. Mezi neznámější, nefrekventovanější a nejobecnější patří hnutí Skinheads a jeho pravicové odnože (např. Red skins). Hnutí vzniklo v 50.letech 20.století ve Velké Británii, kde v dělnických osadách na předměstí průmyslových měst žili potomci přistěhovalců z Jamajky, kteří se vyznačovali

¹⁴ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisťi*, 1.vydání. Praha : ASPI, 2008. s. 19

¹⁵ V Německu mají ultrapravicové strany své zástupce na obecních úrovních, v Rakousku Strana svobodných uspěla v posledních volbách.

¹⁶18. února 2009 by měl začít soud o jejím zrušení.

krátce střiženými vlasy, koženou leteckou bundou, těžkými a vyztuženými šněrovacími botami (nejlépe značky Dr. Martens) a džíny s ohrnutými nohavicemi. Tehdy ještě znaky levicové a dělnické¹⁷. Stylem jejich života bylo poslouchání jamajských hudebních stylů a odsuzování běžného životního stylu, tzv. měšťáctví. Mezi všední záležitosti patřily rvačky s policií. V sociálních nepokojích během 70.let bylo hnutí využito a zmanipulováno krajně pravicovými stranami do podoby, v jaké toto hnutí známe dnes. Mezi pravicové odnože hnutí Skinheads (existují i levicové, jako např. hnutí Sharps¹⁸) v České republice patří zejména Bohemia Hamer Skins (500-800 členů, jejich cílem je očistit Evropu od "Židů, cikánů, barevných, komunistů"), Blood and Honour Division Bohemia (napojeni na celosvětovou organizaci Blood and Honour nebo Combat 18), Národní odpor¹⁹, Národní Aliance, Vlastenecká fronta (v programu má zákaz smíšených manželství), Národní fronta²⁰.

Tyto organizace pořádají akce k výročím, které jsou spojovány s existencí nacistického Německa. V poslední době uspořádala Dělnická strana demonstrace na podporu pracovníků továren, kteří měli být propuštěni z práce. Tyto aktivity lze považovat za velmi nebezpečné, protože zde dochází ke zneužívání sociální situace lidí k vlastní propagaci a k ideovému působení na lidi v tíživé sociální situaci.

¹⁷ DACÍK, Tomáš. *Rasy a rasismus*. 1. vydání. Brno : CERM, 2000. s. 53

¹⁸ Případ J. Kučery, příslušníka hnutí Sharps, který byl v roce 2008 v Příbrami zavražděn příslušníkem pravicové rasistické odnože hnutí Skinheads.

¹⁹ Dle zprávy Ministerstva vnitra o problematice extremismu na území ČR v roce 2007 Národní odpor zastával v roce 2007 dominantní roli na české neonacistické scéně.

²⁰ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : LINDE, 2001. s. 21

3. POJEM TRESTNÉ ČINY RASOVĚ MOTIVOVANÉ

Trestná činnost rasově motivovaná může být charakterizována jako společensky nebezpečné jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo fyzický násilím útočí na rasu, národnosti, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany, potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost nebo je jinak zastrašuje²¹.

U trestných činů s rasovým podtextem je povinným znakem skutkové podstaty rasový motiv, pohnutka, charakterizována nenávistí či záští vůči skupině obyvatel nebo jednotlivci pro jejich politické přesvědčení, národnost, rasu, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Pohnutka je tak povýšena na základní znak skutkové podstaty.

Trestní zákon č. 117 Ř.Z. ze dne 27. května 1852, tedy Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, s pojmem rasa ještě vůbec nepracuje.

Již ale Zákon na ochranu míru z roku 1923 uvádí, že rušení obecného míru dopustit a tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let mohl být potrestán, kdo veřejně popuzoval k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání²².

Za protektorátu (1939-1945) byla území bývalého Československa vytvořena celá řada nových rasových skutkových podstat, mj. nedbání rasových předpisů²³. Rasové předpisy tak byly na české území převzaty z právní úpravy tehdejšího nacistického Německa²⁴. Rasové předpisy vycházely z tzv. Norimberských zákonů. Jedním z ustanovení byl např. zákaz uzavírat manželství s osobou židovského původu. Po Druhé Světové válce, v letech 1945-1948, bylo provedeno očištění českého práva od vlivu nacistického Německa.

Základem trestního práva po únoru 1948 zůstaly staré trestní zákony ještě z období Rakouska-Uherska, tedy Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 (tedy trestní zákon č.177 Ř.Z.). Dne 12.7.1950 schválilo tehdejší Národní shromáždění osnovy 4 trestněprávních předpisů včetně trestního zákona (z.č.86/1950 Sb.), v rámci tzv. „právníkové dvouletky“²⁵. Tento trestní zákon v § 118 stanovil, že trestného činu útoku proti skupinám obyvatelů se dopustil, kdo veřejně nebo nejméně dvě osoby popuzoval k násilnému

²¹ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : LINDE, 2001. s. 15

²² HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*, 1.vydání. Praha : ASPI, 2008. s. 43

²³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3.vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. s. 52

²⁴ Je zajímavé, že před nástupem nacistů k moci v roce 1933 mělo Německo právní úpravu, v které se vyskytovala ustanovení na ochranu Židů

²⁵ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3.vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. s. 48

nebo jinému nepřátelskému jednání proti skupině obyvatelů republiky pro jejich národnost, rasu nebo náboženství anebo proto, že jsou bez vyznání nebo stoupenci lidově demokratického řádu. Toto ustanovení požadovalo, aby útok byl namířen proti skupině obyvatelů, kteří mají na území republiky trvalý pobyt.

Po přijetí nové ústavy v roce 1960 vyvstala nová kodifikační snaha, v rámci níž byl přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. Tento trestní zákon platí dodnes. Trestné činy rasově motivované, pokud pomineme ideové zabarvení skutkových podstat v době komunistické totality, platí s mírnými úpravami dodnes. Od té doby se skutkové podstaty obsahující pojem rasa dále vyskytly v hlavě osmé trestního zákona v ustanovení o vydírání a v hlavě deváté trestního zákona v ustanovení o poškozování cizí věci. U trestného činu vraždy byla rasa přidána jako jeden ze znaků kvalifikované skutkové podstaty. Proměna nastala i u ustanovení § 260 tr. zák., kde již v základní skutkové podstatě není obsažen fašismus jako znak skutkové podstaty, ale je vyjádřen obecněji ve formulaci hnutí. Popírání, zpochybňování, schvalování nebo ospravedlnění nacistického nebo komunistického genocidia se objevuje v ustanovení § 261a tr. zák. Trestný čin popírání nacistického genocidia nalezneme i v zahraničních právních úpravách. Novelou rakouského spolkového ústavního zákona o zákazu NSDAP z roku 1992 bylo zavedeno nové ustanovení, podle kterého bude trestem odnětí svobody na jeden rok až deset let potrestán ten, kdo v tisku, rozhlase, televizi či jiném sdělovacím prostředku nebo jiným veřejným způsobem, který je přístupný značnému množství lidí, popírá, hrubě bagatelizuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistickou genocidu nebo jiné zločiny nacistů proti lidskosti²⁶. Švýcarský trestní zákoník obsahuje ustanovení o rasové diskriminaci, kterého se dopustí ten, kdo veřejně z důvodu diskriminace nebo snížení vážnosti jednotlivce nebo skupiny osob kvůli jejich rase, etnické či náboženské příslušnosti, popírá, hrubě zlehčuje nebo se pokouší ospravedlnit genocidu nebo jiné zločiny proti lidskosti²⁷.

Projevy rasové nesnášenlivosti, které mají závažný charakter, jsou postihovány jako trestné činy. Podobná společensky nebezpečná jednání, nedosahující intenzity trestného činu, by měla být řešena prostředky práva přestupkového²⁸. Problémem zůstává, zda-li projevy rasové nesnášenlivosti lze posuzovat jako jednání, které nedosahuje intenzity trestného činu. Pojmu rasa užívá přestupkový zákon (z.č. 200/1990Sb.) v § 49 odst.1 písm.e), který stanoví, že přestupku se dopustí ten, kdo způsobí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví,...atd. (toto

²⁶ HERCZEG, Jiří. K trestnímu postihu osvětimské lži. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 7-8, s. 3

²⁷ Tamtéž, s. 3

²⁸ ZEMAN, Petr. Možnosti postihu projevů rasové nesnášenlivosti podle zákona o přestupcích. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 6, s. 6

ustanovení bylo do zákona přidáno z.č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a i změně některých zákonů). Sankce za přestupek může spočívat v pokutě do výše 5.000,- Kč, napomenutí, propadnutí věci, omezující opatření či zabránění věci. Podle zákona je přestupkem takové jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v přestupkovém nebo jiném zvláštním zákoně, a zároveň se nejedná o jiný správní delikt anebo o trestný čin. Vystává tedy otázka, kdy půjde o přestupek a kdy již o trestný čin.

Při rasovém útoku by měl pachatel odpovídat za trestný čin tehdy, pokud jeho jednání je společensky závažné a nepostačuje netrestní postih. Některá jednání však nepostačují k tomu, aby z materiálního hlediska (někdy i z formálního, např. výše způsobené škody) mohla být posouzena jako trestný čin. Je nicméně nutné, aby nezůstala bez postihu úplně. Tato situace je řešena právě přestupkovým zákonem. O přestupky půjde v případě projevů, jejichž stupeň společenské nebezpečnosti je menší než nepatrný, u mladistvých malý. Rozdíl mezi přestupkem a trestným činem spočívá v tom, že jednání, které má jinak znaky přestupku, přestupkem není, pokud je trestným činem. Protiprávní jednání nikdy nemůže být přestupkem a zároveň trestným činem. K odpovědnosti za přestupek postačí zavinění z nedbalosti, pokud v zákoně není stanoveno, že je třeba úmysl.

4. KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY RASOVĚ MOTIVOVANÝCH TRESTNÝCH ČINŮ

Kriminologie je věda, která zkoumá zločinnost (chápanou širěji ne jen jako činnost podle platného zákona trestnou), její příčiny a podmínky, trestnou činnost obecně i konkrétní trestné činy, pachatele zločinů i jejich oběti²⁹.

Mezi kriminologické aspekty patří zejména zkoumání zločinnosti, její podmínky, příčiny, vzájemné propojení, vzájemné souvislosti, dobu spáchání útoku, osobu pachatele, objekt napadení, společenské klima a mnoho dalších.

Páchání rasově motivovaných trestných činů je vyjádřením extremismu pachatele. Pod pojmem extremismus jsou zahrnovány aktivity se zpravidla ideologickou motivací, které vybočují ze zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti demokratickým principům společenského uspořádání³⁰. Extremismus, zejména rasový, může mít podobu institucionální (páchán orgány veřejné moci vůči obyvatelstvu), skupinovou nebo individuální.

Pachatelé extremistických činů motivovaných rasovou nenávistí používají k páchání trestné činnosti různých instrumentů, jako jsou historický revisionismus, sociální demagogii, aktivismus, podporu verbálního až fyzického násilí vůči oponentům anebo vůči ústavnímu zřízení³¹.

V České republice rasový extremismus stále zůstává pouze v podobě excesů. Je to zřejmě dané historickým vývojem, kdy české země nikdy neměly extremisticky laděnou politickou historii (ať už nalevo či napravo), spíše se dostaly do područí ideologií jiných států.

Rasově motivované útoky podle formy páchání lze dělit na verbální, násilné a grafické³². Verbální útok lze spáchat bez fyzického kontaktu s napadeným, nejčastější způsob provedení budou různé ústní projevy, urážky, nadávky, koncertní produkce, výhrůžky, atd. Násilným útokem je útok na tělesnou integritu napadeného nebo vůči jeho vlastnímu i majetku jiného. Za násilný útok lze považovat i pohrůžku násilí, pokud je schopna u oběti vyvolat vědomí o její možné realizaci. Ve většině případů násilných a verbálních útoků

²⁹ MAREŠOVÁ, Alena, KOTULÁN, Petr. Kriminologické a trestně právní aspekty extremismu. *Právní praxe*. 1999, č. 8, s. 485

³⁰ Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2002, k níž přijala vláda ČR dne 9.července 2003 usnesení číslo 669. <http://www.mvcr.cz>

³¹ MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*. 2005, č. 9, s. 2

³² CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : LINDE, 2001. s. 58

nepředchází žádná větší příprava. Jedná se spíše o okamžitou reakci na nějaký podnět, častěji přichází ve večerních hodinách. Grafickým útokem lze rozumět vydávání různých periodik, tedy časopisů, tzv. zínů³³, tvorbu internetových stránek, výlep plakátů, nášivky (např. kruhová nášivka černé barvy s vyobrazením bílé pěsti a nápisem „white power“)³⁴ a nápisy, tvorbu symbolik. Obvyklé jsou symboly fašismu nebo nacismu nebo symboly vyjadřující odpor k rasám. Symboly s rasovým motivem jsou zejména runové znaky SS a runové písmo, hákový kříž, zkřížená kladiva, keltský kříž. Za porušení zákona je třeba považovat všechny pojevy učiněné pomocí symboliky, kterými je propagován fašismus, nacismus a podobná hnutí, jejichž ideologie je postavena na rasové výlučnosti nebo jiných formách rasové diskriminace. Nápisy a nášivky, které byly dříve veřejně nošené, bývají v poslední době odstraňovány a zakrývány, stejně jako tetování. Stejně tak poslední dobou příslušníci hnutí chodí na shromáždění oděni v černé. Všechny tři formy páchaní útoku jsou většinou vzájemně podmíněné.

Objektem útoků je osoba či skupina osob rasově odlišných nebo jejich majetek. Nejde o útok proti individuálně určené osobě, ale proti její příslušnosti k určité skupině. U těchto osob nehraje tolik roli věk (i když mladší muži jsou více ohroženi), sociální postavení ve společnosti, vzdělání. Spíše jsou útoky postihováni muži než ženy. Oběť sama nijak nemůže snížit stupeň nebezpečí útoku proti ní, charakteristika oběti je předem dána. Nejčastěji jsou objektem útoků Romové a jejich majetek, Vietnamci, dále pak ostatní cizinci s odlišnou barvou pleti a v neposlední řadě Židé a jejich majetek. Pachatelé rasových útoků, které jsou zaměřeny proti romské komunitě, často pocházejí ze stejné sociální vrstvy, jako jejich oběti. Vyrůstali v sociální, kulturní i zdravotní bídě. Své oběti pak považují za osoby málo loajální k majoritní společnosti, obtížně zaměstnatelné, které mají mnohem více dětí, než o kolik se dokážou postarat³⁵.

Pachatelem rasově motivované trestné činnosti je převážně mladý člověk, sociálně narušená osoba, labilní, citově zanedbaná, se sklony k násilí, se základním vzděláním nebo výučním listem, která má malou schopnost představit si důsledky svého chování a jednání. Pachatelé se rekrutují zejména z pravicově extremistických skupin, pravicových odnoží hnutí Skinheads. V této skupině funguje vůdčí princip, kdy jedinec se ve skupině snaží nalézt řešení svých problémů (ztráta zaměstnání, studijní problémy, rodinné problémy, nenalezení místa

³³ Zin, je periodikum nekomerčního charakteru vydávané fanoušky určitého oboru. Distribuce většinou tajnou formou s ohledem na ilegální obsah. Z angl. Fanzine, tedy Fan magazine.

³⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tz 204 99.

³⁵ MAREŠOVÁ, Alena, KOTULÁN, Petr. Kriminologické a trestně právní aspekty extremismu. *Právní praxe*. 1999, č. 8, s. 492

ve společnosti, snaha někam patřit a nalézt uznání) a ta mu nabízí jednoduché a rychlé nalezení sama sebe. Některé skupiny mají velice organizované přijímání nových členů, které spočívá nejdříve ve sledování chování jedince. Poté přichází celá řada zkoušek a jejich splněním se nový uchazeč může stát plnohodnotným členem. Vůdce skupiny mívá vysokou inteligenci. Pravicově orientované skupiny svou organizací připomínají vojenskou organizaci, jejich příslušníci často pracují v ozbrojených složkách. Pachatelé většinou navštěvují rockové koncerty, kde vystupují hudební skupiny s rasistickým repertoárem³⁶. Podle některých autorů lze motivaci pachatelů spáchat rasově motivovaný trestný čin rozdělit do několika skupin. Jedním z těchto dělení je dělení na ideologicky motivovaného pachatele, xenofobního pachatele, pachatele s ekonomickým a sociálním motivem a naposled kriminálního pachatele³⁷. Pachateli trestných činů rasově motivovaných za rok 2007 byli jak aktivisté a sympatizanti pravicově extremistických hnutí, tak příslušníci majoritního obyvatelstva bez zjevné vazby na pravicově extremistické subjekty, v některých případech byli pachateli rovněž Romové. Pachatelé s výučním listem tvořili přibližně 50% všech pachatelů, se základním vzděláním necelých 25%, 12% středoškoláků a pouze necelé 1% vysokoškoláků. Prvopachatelů bylo 47%. Nejčastěji jsou pachatelé ve věku 21-29 let, drtivou většinou převažují muži³⁸.

V rámci dokazování se zajišťují důkazy buď dlouhodobou činností orgánů činných v trestním řízení, anebo okamžitým zajištěním důkazu (např. při demonstraci, koncertu). V praxi se dokazuje především způsob vedení útoku, jeho intenzita, způsob vniknutí do objektu, obsah verbálních projevů, obsah grafických projevů a jiných projevů, ideologie, činnost, způsoby propagace a podpory rasově orientovaného hnutí, objasnění jeho charakteru a zaměření, projevy sympatií s hnutím, pomoc hnutí, struktura hnutí, rozdělení úloh ve skupině, iniciativa, závadnost symboliky. Ke zjištění míry zavinění se vyžaduje znalecký posudek z oboru psychiatrie, historie, sociologie, politologie, lingvistiky.

Podnět k vyšetřování může vzejít z oznámení, nebo z dlouhodobé pátrací aktivity kriminalistů. Oznámení podávají jednotlivé fyzické osoby (např. provozovatel restauračního zařízení upozorní policii na plánovaný koncert) nebo organizace, které se zabývají bojem proti rasismu. Policejní orgány pak mají za úkol pod dozorem státního zástupce prověřit trestní oznámení a ostatní podněty.

³⁶ V roce 2007 zaznamenali pracovníci Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu 25 koncertů white power hudby na území celé ČR.

³⁷ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*, 1.vydání. Praha : ASPI, 2008. s. 148

³⁸ Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2007, vládním usnesením č.549 ze dne 14.května 2008. <http://www.mvcr.cz>

V závislosti na formě rasového útoku závisí úkony ve vyšetřování. U verbální a grafické formy spáchání útoku bývá rasový motiv v počáteční fázi vyšetřování evidentní, u násilných útoků je potřeba delšího vyšetřování. Není zde totiž jistota, jaká pohnutka vedla pachatele ke spáchání útoku. U podnětů k vyšetřování je proveden výslech poškozeného (popis útoku, jeho intenzita, následek, obsah verbálních útoků, oblečení), výslech očitých svědků (je třeba brát v úvahu situaci, kdy svědci jsou v příbuzenském či obdobném poměru k poškozenému anebo se hlásí nebo patří ke stejné etnické skupině – pak bude nutné zajistit správné hodnocení výslechů), prohlídka těla poškozeného, ohledání místa činu, rekonstrukce, pátrání po pachateli. Při pátrací činnosti dochází k zjištění a zajištění důležitých věcí, odhalení P.O.Boxů³⁹, monitorování rasově motivovaných vystoupení, pátrání po pachatelích. Mezi další činnosti orgánů činných v trestním řízení (soud, státní zástupce, policejní orgán) patří zejména domovní prohlídky, prohlídky prostor a pozemků, vyšetřovací pokus, zadržení podezřelých osob a jejich výslech, zajištění odborného posudku na materiál a tiskoviny z hlediska závadnosti jejich obsahu, rekognice (při rasovém útoku se provádí dle § 104b odst.7 trestního řádu jako tzv.skrytá rekognice). Jako důkazní prostředek může sloužit i výpověď obviněného či obžalovaného, nemusí však mít povahu důkazu použitelného v trestním řízení⁴⁰. Výpověď obviněného či obžalovaného tak bude spíše vlastním pohledem na jeho jednání. Může se také stát, že pachatel nebude ve svém rasovém jednání spatřovat provinění proti zákonu. Konfrontace jako důkazní prostředek přichází v úvahu jen ve výjimečných situacích, spíše se nedoporučuje. Důvodem je strach svědka z odvety.

Pro získání dalších rozhodujících skutečností lze použít operativně pátracích prostředků. Sledováním osob a věcí lze utajeně pořizovat zvukové a obrazové záznamy o činnosti organizovaných skupin.

Objasňování rasově motivovaných útoků je složitým procesem, mnohdy na základě nepřímých důkazů. Pachatelé uvádějí, že útok neměl rasový podtext, byl bez ideologické motivace, že byl zaměřen na konkrétní osobu. Často také neumějí přesně vymezit důvod útoku, spíše uvádějí obecné důvody. U verbálních útoků je nejdůležitější obsah projevu učiněného veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném. K objasnění slouží záznamy pořizené orgány činnými v trestním řízení (zejm. policií), amatérské záznamy či záznamy pořizené sdělovacími prostředky. Násilné útoky směřují především na Romy, méně pak na cizince tmavé pleti. Problémy nastávají při útoku ve skupině, v tomto případě je pak těžké identifikovat útočníka. Útočník tak využívá anonymity skupiny nebo davu. Identifikace

³⁹ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : LINDE, 2001. s. 70

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*, 5.vydání. Praha : Linde Praha, 2007. s. 346

pachatele skupinového útoku bývá často obtížná z toho důvodu, že jedinci hlásící se ke stejné skupině využívají stejného způsobu oblékání. Spolupráce veřejnosti často končí v odmítání podílet se na vyšetřování rasově motivovaných trestných činů buď z důvodu negativního postoje vůči poškozeným (napadeným), z tolerance či dokonce podpory pachatele, nebo z důvodů strachu kvůli případné odvetě. Posuzování grafických útoků také není jednoduché. Hranice mezi osobním názorem, sdělením názoru a propagací osobního názoru není jasná. Trestný čin se považuje za objasnění tehdy, bylo-li zahájeno trestní stíhání konkrétní osoby jako obviněného (srov. § 160 tr. řádu).

Některé verbální rasové útoky jsou pronášeny pod vlivem alkoholu nebo z ironie a je na pečlivém posouzení, zda se jedná o trestný čin rasově motivovaný (zda se jedná o tzv. situační extremismus).

V souvislosti s kriminologickými aspekty je třeba ještě zmínit fenomén této doby, a to je internet. Jeho využívání a zneužívání se stává jedním z klíčových téma v boji proti jednotlivcům i organizacím, které hlásají rasovou diskriminaci⁴¹. Počítačová síť skýtá mnoho výhod. Patří mezi ně především fakt, že přístup k internetu je možný skoro po celém světě. Výjimky tvoří státy, kde národní vlády velmi pečlivě hlídají obsah internetu a cenzurují ho. Dále je složité vypátrat, která osoba je zodpovědná za obsah stránek či odhalit tvůrce vůbec. Počítačovou sítí lze předat informace neomezenému počtu adresátů prakticky ihned. Toho využívají extremisté k organizování akcí, a tím předešli nechtěné publicitě. Anonymita komunikace snižuje šance kriminalistů. Webové stránky s rasovou problematikou jsou umístovány na serverech USA, kde platí jiné právní prostředí.

⁴¹ Česká republika podepsala dne 9. února 2005 Úmluvu o počítačové kriminalitě, do současné doby však nebyla ratifikována.

5. PRÁVNÍ ÚPRAVA

Princip ochrany rasy je vyjádřen zejména v normách nejvyšší právní síly, Listině základních práv a svobod a v mezinárodních smlouvách.

Článek 3 odstavec 1 hlavy první Listiny základních práv a svobod stanoví, že *„základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“*.

Ochranou rasy se zabývá řada mezinárodních smluv. Jako jedny z nejdůležitějších mezinárodních smluv lze uvést zejména Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948), Chartu Organizace Spojených Národů (1945), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966, platnost 1976), Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1950, platnost 1953), Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace (1974).

Všeobecná deklarace lidských práv obsahuje zmínky o rase zejména v článku 2 odst. 2, kde se uvádí, že *„každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení“*. Dále v článku 16 je zákaz rasové diskriminace vymezen k právu uzavřít sňatek a v článku 26 k právu na vzdělání.

Charta OSN s pojmem rasa přímo nepracuje, vypomohla si ekvivalentem plemene v článku 1 odst.3, kdy cílem Spojených národů je mj. *„uskutečňovati mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů rázu hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitního a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo náboženství“*.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1976 zavazuje všechny smluvní státy k respektování práv obsažených v tomto paktu, zejména zákaz diskriminace založené na jakémkoli důvodu, zejména na základě rasy (čl. 26).

Mezi regionální mezinárodní smlouvy lze zařadit Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, která byla sjednána v rámci Rady Evropy. Česká republika se k ní připojila až v roce 1992. V článku 14. nalezneme *zákaz diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení*. Přínosem úmluvy není pouze katalog základních lidských práv, ale i institucionální obrana, která přísluší smluvním stranám, ale i jednotlivcům. Každý tak může

podat stížnost po vyčerpání všech opravných prostředků k Evropskému soudu pro lidská práva.

Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace se smluvní strany zavázaly, že zakáží a odstraní rasovou diskriminaci ve všech formách a že zaručí právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy. Výbor pro odstranění rasové diskriminace, který je 18 členný orgán, je oprávněn projednávat zprávy smluvních stran o legislativních, soudních, správních a jiných opatřeních států⁴².

Jedním ze základních prostředků ochrany před rasově motivovanou trestnou činností je zákon č.140/1961 Sb., **trestní zákon**, který prošel celou řadou novelizací. Trestní zákon nemá samostatnou hlavu o trestných činech rasově motivovaných. Nacházejí se na různých místech zvláštní části trestního zákona, a to v pěti hlavách zákona.

Rasově motivovaná trestná činnost v základní skutkové podstatě se objevuje v § 198 tr. zák., v § 198a tr. zák., v § 259 tr. zák., v § 260 tr. zák., v § 261 tr. zák., v § 261a tr. zák. S rasovou pohnutkou zohledněnou v kvalifikované skutkové podstatě se setkáváme § 196 tr. zák., v § 219 odst.1,2 písm.g) tr. zák., v § 221 odst. 1,2 písm. b) tr. zák., v § 222 odst.1,2 písm. b) tr. zák., v § 235 odst.1,2 písm. f) tr. zák., v § 257 odst. 1,2 písm. b) tr. zák. Méně závažná jednání lze posuzovat jako přestupek proti veřejnému pořádku dle § 49 odst.1 písm.a-c) přestupkového zákona.

Společným objektem jsou práva a svobody občanů, jejich rovnoprávnost a zachování vzájemných vztahů bez ohledu na národnost, rasovou, třídní nebo náboženskou příslušnost, zaručené Listinou základních práv a svobod.

5.1. TRESTNÉ ČINY HRUBĚ NARUŠUJÍCÍ LIDSKÉ SOUŽITÍ

Trestné činy rasově motivované obsažené v hlavě V., trestné činy narušující občanské soužití, se vyznačují společným objektem. Tím je občanské soužití. Kromě rasově motivovaných trestných činů tato hlava obsahuje i další ustanovení s různorodým objektem. Pro účely této práce se budeme zabývat ustanovením § 196 tr. zák., § 198 tr. zák. a § 198a tr. zák.

⁴² DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné s kasuistikou*. Praha : LEGES, 2008. s. 249

5.1.1. Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 196 odst.2 tr. zák.

Toto ustanovení obsahuje platná právní úprava již do svého přijetí. Od roku 2002 je ochrana poskytována též příslušníkům etnické skupiny.

Objektem tohoto trestného činu je klidné občanské soužití a zákaz jakékoli diskriminace určité skupiny lidí, dále pak svoboda politického přesvědčení a vyznání a rovnost lidí bez ohledu na jejich národnost a rasu. Toto právo je zakotveno i ústavně, a to v čl. 3 odst.1 Listiny základních práv a svobod. Tyto objekty jsou chráněny i řadou mezinárodních smluv⁴³. Předmětem útoku je jednotlivec nebo skupina osob.

Objektivní stránka spočívá ve vyhrožování skupině obyvatelů usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, dále v užití násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo ve vyhrožování způsobení újmy pro jejich politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo pro to, že jsou bez vyznání, a dále ve spolčení nebo sročení k spáchání takového činu. Skutková podstata neposkytuje všeobecnou ochranu všem nebo jakýmkoliv skupinovým zájmům.

Násilím se rozumí útok na tělesnou integritu člověka, nemusí mít za následek ublížení na zdraví. Může jít i o násilí na věci, zde však musí dojít ke škodě.

Výhrůžka zde musí být způsobilá vyvolat u adresátů obavy z její realizace, musí být myšlena na usmrcení, ublížení na zdraví nebo na způsobení škody velkého rozsahu. Pachatel nemusí výhrůžkou zamýšlet skutečný stav, posuzuje se způsobilost vyvolat obavy z realizace, vedle slovního obsahu je pak důležité i chování pachatele.

Skupinou obyvatel se rozumí nejméně tři lidé. Nemusí se jednat o obyvatele republiky a nemusí být nějak přesně určena.

Spolčení nebo sročení, které jsou formou přípravy, je zde postaveno na roveň dokonání trestného činu.

Subjekt je obecný, může jím být kdokoli.

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění

Pro naplnění skutkové podstaty odstavce 2 je třeba i **pohnutka**, která je zde kvalifikována jako nenávisť vůči skupině obyvatelů nebo jednotlivci pro jejich politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rase, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání.

⁴³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace 1966, Charta OSN

Pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu je třeba, aby politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, představovaly zcela nebo z převážné části důvod pro jednání pachatele. Pokud bude pachatel své násilné jednání provázet rasovými výkřiky („ty bílá svině“), avšak převažujícím důvodem pro jeho jednání je například obecná tendence k násilí, nebudou po objektivní stránce naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu dle § 196 odst.2 tr. zák.⁴⁴. V tomto ohledu je třeba s tímto názorem souhlasit. Násilně orientovaný jedinec bude vždy nejdříve vyhledávat násilí a pak až hledat důvod pro jeho uskutečnění. Pokud se tedy pachatel uchýlí k násilí a důvod rozdílné rasy (nebo spíše rasový motiv) není určujícím důvodem pro jeho uskutečnění, nemůže se jednat o trestný čin ustanovení § 196 odst.2 tr. zák.

Skutková podstata neposkytuje ochranu všem skupinám, ale jen vymezeným. Pachatel se tohoto trestného činu může dopustit i proti stejné rasové skupině či jednotlivci⁴⁵. V zákoně není uvedeno, že musí jít o jiné politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Nejedná se o charakteristiku pachatele, ale oběti. Pachatel tedy může napadat konkrétní osoby, protože nesouhlasí s tím, že osoby tyto mají zákonné vlastnosti (politické přesvědčení, národnost, rasu, atd.).

V novém trestním zákoníku bude dle důvodové zprávy zdůrazněno, že pachatel může být motivován jak skutečnou, tak i domnělou rasovou, etnickou, národností nebo jinou příslušností ke skupině lidí.

5.1.2. Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení § 198 tr. zák.

Ustanovení § 198 tr. zák. navazovalo na ustanovení § 126 trestní úpravy z roku 1950, hanobení národa a rasy. Od roku 2003 je i zde poskytována ochrana příslušníkům etnické skupiny novelou č. 134/2002 Sb.

Objektem tohoto trestného činu je ochrana klidného lidského soužití před veřejným hanobením, které směřuje proti rovnosti lidí bez rozdílu národnosti, jazyka, etnické skupiny, rasy, politického přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Oproti § 196 tr. zák. jsou sice chráněny stejné zájmy, avšak útoky jsou jiné povahy.

⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.1.2007, 11 Tdo 1426/2006

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 2 Tzn 85/97

Závazek chránit tyto zájmy vyplývá mimo jiné ze Všeobecné deklarace lidských práv OSN a Charty OSN (čl.1 odst.3)⁴⁶.

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel veřejně hanobí některou etnickou skupinu nebo rasu, národ nebo jazyk, skupinu obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání.

Hanobením se rozumí subjektivní, hrubě urážející projev směřující ke znevážení některého národa, jeho jazyka, některé etnické skupiny nebo rasy, či skupiny obyvatel⁴⁷. Může se projevat v jakékoli formě, ať už výslovně, či skrytě. Hanobením je i nadávka. Nejde o hanobení, pokud někdo pouze konstatuje existující fakt (např. o národu, že má totalitní tradici). Urážlivost projevu může vyplývat buď již z obsahu a způsobu jeho přednesu, nebo provedení, popř. z jiných okolností, za nichž byl učiněn. Nezáleží na tom, jaký měl hanobící projev na veřejnosti ohlas. Musí být veřejné ve smyslu § 89 odst.4 tr. zák., tedy spáchané slovem, tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem před více než dvěma současně přítomnými osobami⁴⁸.

Na rozdíl od § 196 tr. zák. se zde požaduje, aby skupina obyvatelů měla na území republiky trvalý pobyt.

Etnická skupina je historicky vzniklá skupina, spojuje je společný původ, jazyk, mentalita a tradice⁴⁹. Zpravidla se vyskytuje jako menšina v rámci menšinové společnosti.

Subjektem může být kdokoli.

Po **subjektivní stránce** se vyžaduje úmysl.

Znakem tohoto trestného činu je také **pohnutka** ve formě zášti vůči skupině obyvatel republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo pro to, že jsou bez vyznání.

Jednočinný souběh s trestným činem násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci dle § 196 tr. zák. není vyloučen.

Pokud pachatel propaguje hnutí prokazatelně směřující k potlačení práv a svobod člověka, které v době jeho propagace pachatelem neexistovalo, může podle okolností případu naplňovat znaky trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. či trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák. ⁵⁰. To platí v případě, že pachatel nezamýšlel

⁴⁶ DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné s kasuistikou*. Praha : LEGES, 2008. s. 249

⁴⁷ KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vydání. Praha : ARMEX, 2005. s. 51

⁴⁸ Například projev poslance Miroslava Sládka v Poslanecké sněmovně ze dne 25.7.1996: „Cikáni by měli být trestně odpovědní již od narození, protože prakticky to už je jejich největší zločin“.

⁴⁹ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*, 1.vydání. Praha : ASPI, 2008. s. 32

⁵⁰ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.12.2006, Tpjn 302/2005

iniciovat vznik hnutí dle § 260 tr. zák. Trestné činy proti občanskému soužití jsou typově méně závažné oproti trestným činům proti lidskosti. Pokud se pachatel dopustí podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka, které však již neexistuje, nehrozí již takové nebezpečí pro společnost. Úmysl pachatele však nadále zůstává stejný. Chybějící legální definice hnutí je pro právní úpravu handicap.

5.1.3. Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod § 198a tr. zák.

Tato skutková podstata byla zavedena novelou č.557/1991 Sb. jako trestný čin podněcování k národnostní a rasové nenávisti. K současné podobě toto ustanovení dospělo novelou trestního zákona č. 134/2002 Sb.

Objektem je zde rovnost lidí bez rozdílu národnosti, příslušnosti k etnické skupině, rasy, náboženství, třídních či jiných skupinových rozdílů.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném podněcování k nenávisti k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo omezování práv a svobod příslušníků některého národa, etnické skupiny, rasy, náboženství, třídy nebo jiné skupiny osob. K hanobení musí dojít veřejně (§ 89 odst. 4 tr. zák.). Pokud pachatel například vydá pokyn svým dvěma zaměstnancům, aby neumožnili vstup občanům jiné národnosti do baru, nejde o trestný čin § 198a tr. zák. Chybí zde totiž zákonný znak, že se tak stalo veřejně⁵¹. Následná realizace pokynu již nemá vliv, v úvahu by pak přicházelo spíše účastenství v formě návodu.

Podněcováním je projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist k některému národu, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob, anebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Na formě projevu nezáleží, může být ústní nebo písemné. Tohoto trestného činu se pachatel dopustí již projevem, který obsahuje podněcování. Nemůže se ho však dopustit podněcováním osob, pokud projev směřuje právě k omezování jejich práv a svobod.

Nenávist se projevuje zvláště silným negativním emocionálním vztahem k některému národu, etnické skupině nebo rase.

Subjektem může být kdokoli.

Subjektivní stránka požaduje úmyslné zavinění.

⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 6 Tdo 524/2002.

Jedná se o delikt ohrožovací, k vyvolání nenávisti nemusí dojít. Kvalifikovaná příprava k trestnému činu (spolčení, srocení) je povýšena na dokonaný trestný čin. Spolčení je dohoda dvou či více osob o budoucím spáchání konkrétního trestného činu. Srocení je faktické sdružení nejméně tří osob ke spáchání individuálně určeného trestného činu, které směřuje k jeho okamžitému či bezprostřednímu spáchání. Trestná je i aktivní účast na činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist. § 198a odst.3 písm.b) tr. zák. a § 260 tr. zák. se zdánlivě překrývají, avšak u § 198a tr. zák. se jedná o hlásání, u § 260 jde o podporu a propagaci. Jednočinný souběh je vyloučen z důvodu speciality.

5.2. TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ

Trestné činy rasově motivované, které směřují proti životu a zdraví, patří mezi nejzávažnější formy trestné činnosti. V otázce zjištění viny je třeba prokázat úmysl spáchat trestný čin proti životu a zdraví s rasovou pohnutkou. Rasový motiv v kvalifikovaných skutkových podstatách vystihuje významnost ochrany.

Jedná se zde o vraždu, ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví.

5.2.1. Vražda § 219 odst.2 písm.g) tr. zák.

Usmrcení jiného pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, byla jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby přidána do trestního zákona novelou č.152/1995 Sb.

Objektem trestného činu je ochrana lidského života.

Objektivní stránka spočívá v usmrcení jiného pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. Před novelou bylo možno rasovou vraždu posoudit jako vraždu ze zvlášt' zavrženíhodné pohnutky.

Subjektem, tedy pachatelem, může být kdokoli.

Pokud jde o **subjektivní stránku**, vyžaduje se úmyslné zavinění, které se musí vztahovat k usmrcení. Pohnutkou, jako fakultativním znakem skutkové podstaty, je v ustanovení představovanou vraždou na jiném pro jeho rasu.

5.2.2. Ublížení na zdraví § 221 odst.2, písm.b) tr. zák.

Objektem pro to ustanovení je ochrana lidské zdraví. Pachatel odpovídá za ublížení na zdraví. Předmětem útoku nemůže být lidský plod, pouze živý člověk. Člověk před útokem nemusí být zdravý, může se jednat i o nemocného jedince.

Objektivní stránka spočívá v ublížení na zdraví na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. Zda jde skutečně o ublížení na zdraví (v rámci § 222 tr. zák. se jedná o těžké ublížení na zdraví, tedy vyšší stupeň) se rozhoduje dle stavu před poškozením.

Ublížením na zdraví se zpravidla považuje takový stav, který je porušením normálních tělesných a duševních funkcí člověka, který znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo obvyklý způsob života. Zpravidla vyžaduje lékařské ošetření. Jedná se například o déle trvající bolesti, nemožnost pohybu. Jedním z kritérií je pracovní neschopnost. Při jejím posuzování mají význam skutečnosti, jako je povaha poruchy zdraví, jak byla způsobena, jaké byly její příznaky, které funkce byly narušeny, intenzita zranění, způsob narušení obvyklého života a délka pracovní neschopnosti. Soudní praxe vychází z toho, že znesnadnění obvyklého života či pracovní neschopnost musí trvat nejméně sedm dní. Některé ublížení na zdraví však nemusí nutně znamenat pracovní neschopnost.

Subjektem trestného činu ublížení na zdraví dle § 222 tr. zák. může být kdokoli.

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění.

5.2.3. Ublížení na zdraví § 222 odst.2, písm.b) tr. zák.

Stejně jako u ublížení na zdraví podle § 221 tr. zák., i zde je **objektem** zájem na ochraně lidského zdraví.

Objektivní stránka spočívá ve způsobení těžké újmy na zdraví na jiném pro jeho politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. Ten, kdo vystoupí na ochranu jiného pro jeho rasový původ (po jednání, při kterém se poškozený zastane občana romského původu, se sám stane objektem napadení), nemůže být následně objektem ublížení na zdraví § 222 odst.2 písm.b) tr. zák. Takové jednání bude posouzeno podle odstavce 1⁵². Objektem napadení musí být osoba jiného rasového původu, nežli je pachatel. Totéž bude platit i u ublížení na zdraví dle ustanovení § 221 tr. zák.

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 4 Tz 35/2001

Lze se jen domnívat, zda je takto stanovená úprava vyhovující. Trestní sankce podle základní skutkové podstaty pak nemusí postihnout závažnost takového jednání. Budoucí právní úprava řešení nenabízí.

Těžká újma na zdraví je vyjádřena v § 89 odst.7 tr. zák. Rozumí se jí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění, které však zároveň musí být některým z taxativně uvedených případů pod písmeny a) až ch).

a) zmrzačení – trvale chorobný stav charakterizovaný značnou změnou těla nebo jeho části převážně trvalou nebo funkční (např. deformace páteře, ztráta končetiny, ...)

b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti – trvale chorobný stav nebo ztráta části těla, spojené s úplnou ztrátou nebo alespoň s podstatným snížením povšechné pracovní způsobilosti

c) ochromení údu – nezpůsobilost nebo značně snížená schopnost pohybu horní nebo dolní končetiny nebo její značné části (např. ochrnutí dolní končetiny po poškození páteře)

d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí – tímto je myšleno ztráta sluchu, čichu, zraku, hmatu a chuti

e) poškození důležitého orgánu – takové porušení tělesného orgánu, při kterém vzniká nebezpečí pro život nebo jiný závažný déle trvajících nebo trvalý následek

f) zohyzdění – každá viditelná vada, trvale hyzdící změna těla, která mění vzhled na újmu poraněného a vzbuzuje odpor a ošklivost (jizvy, ztráta části ucha či nosu, jiné kosmetické vady)

g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu – jednání, které má za následek přerušování těhotenství před porodem, z nedbalosti

h) mučivé útrapy – mimořádné, vystupňované nebo prodlužované bolesti tělesné nebo duševní, které jsou na hranici snesitelnosti, byť i jen kratší dobu trvajících, které velmi citelně zasahují celou osobnost postiženého, u něhož pak převládá převážné vnímání bolesti vyvolávající v něm pocity, že bolesti vážně ohrožují zdraví nebo život poškozeného

ch) delší dobu trvajících porucha – podle soudní praxe se jedná o vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění, které omezovaly způsob života poškozeného nejméně po dobu šesti týdnů

Jednotlivé pojmy těžké újmy se mohou navzájem překrývat, některé jsou dokonce vzájemně podmíněny.

Subjektem může být kdokoli.

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění.

5.3. TRESTNÉ ČINY PROTI SVOBODĚ A LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI

Trestný čin vydírání s rasovým motivem je jediné ustanovení této hlavy trestního zákona, které obsahuje rasovou problematiku.

5.3.1. Vydírání § 235 odst.2 písm.f) tr.zák.

Objektem tohoto trestného činu je svobodné rozhodování člověka.

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel jiného nutí násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí k tomu, aby něco konal, opominul nebo trpěl. Čin je dokonán již donucováním.

Násilím se rozumí fyzický útok (nemusí mít z následek ublížení na zdraví) na osobu nebo věc, které je často prostředkem donucení. Násilí může být v podobě *vis absoluta*, které úplně vylučuje volní jednání oběti, nebo *vis compulsiva*, psychické násilí, které složku vůle obsahuje, avšak rozhodnutí donucovaného je ovlivněno násilím. Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lští⁵³.

Pohrůzka násilí nebo pohrůzka jiné těžké újmy obsahuje jak hrozbu násilí, ke kterému může být přikročeno bezprostředně, tak násilí, které bude realizováno v budoucnu (např. elektronickou poštou). Pohrůzka může směřovat jak proti osobě nepřítomné či třetí, tak proti majetku. Těžká újma nemusí mířit pouze ke zdraví či majetku, ale může se vztahovat i na to, co napadený jako těžkou újmu pociťuje (dobrá pověst, společenské postavení).

Pachatelem, tedy subjektem, může být kdokoli.

Vyžaduje se úmyslné zavinění, pokud jde o **subjektivní stránku**.

Vydírání spáchané na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, je jednou z okolností použití vyšší trestní sazby u vydírání.

⁵³ § 89 odst.4 tr. zák.

5.4. TRESTNÉ ČINY PROTI MAJETKU

5.4.1. Poškození cizí věci § 257 odst.2, písm.b) tr. zák.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně vlastnického práva. Jde o ústavně chráněné právo. Chráněna je nejen neporušenost věci, ale také i její použitelnost. Věc může být movitá (i zvíře) nebo nemovitá. Předmětem útoku může být i elektrická energie. Musí jít o věc cizí. Význam má i výše způsobené škody při poškození cizí věci, která musí činit nejméně 5.000,- Kč, tedy škoda nikoli nepatrná, aby se jednalo o trestný čin. V opačném případě by šlo o přestupek dle § 50 přestupkového zákona⁵⁴.

Objektivní stránka spočívá ve zničení, poškození nebo učinění věci neupotřebitelnou. Tato jednání jsou taxativně vymezena, jiné útoky proti cizí věci u tohoto ustanovení nepřichází v úvahu.

Zničením věci se rozumí zlikvidování její vlastní hmotné podstaty tak, že přestane mít hodnotu a není schopna nadále plnit svůj účel (např. zbourání domu, spálení dřevostavby, usmrcení zvířete).

Poškozením je myšleno snížení její hodnoty, které je buď trvalé, nebo dočasné. Musí však dosahovat takové míry, že poškozená část věci nadále není schopna plnit některé své funkce (např. poškození pneumatik automobilu).

Neupotřebitelnost se posuzuje ve vztahu k účelu, k němuž věc slouží (např. rozebrání stroje, vypuštění zvířete).

Sama hodnota věci není rozhodující, důležitá je způsobená škoda na věci, která musí být nikoli nepatrná (nejméně 5.000,- Kč, jinak by šlo o přestupek dle § 50 přestupkového zákona).

Spácháním tohoto trestného činu na věci jiného pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání podmiňuje použití vyšší trestní sazby.

Subjektem může být kdokoli.

Pokud jde o **subjektivní stránku** jako znak skutkové podstaty, vyžaduje se úmyslné zavinění.

⁵⁴ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

5.5. TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI

Ustanovení hlavy X. byla do trestního zákona zařazena většinou na základě mezinárodních smluv. Trestné činy proti lidskosti mezinárodní právo považuje za velmi nebezpečné. Předchozí větě se vymykají ustanovení § 260 tr. zák., § 261 tr. zák. a § 261a tr. zák. o podpoře a propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, které přímo nevyplývají z požadavků mezinárodních smluv. Objektem těchto trestných činů je zájem společnosti na zachování základních lidských práv a klidný život.

5.5.1. Genocidium § 259 tr. zák.

Trestný čin genocidia byl vymezen dle Rezoluce Valného shromáždění OSN č.96/1 ze dne 11.12.1946 jako zločin dle mezinárodního práva a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 9.12.1948. Stíhání lze zahájit bez ohledu na státní příslušnost a místo spáchání, nelze úspěšně uplatnit námitku promlčení.

Pojem genocidia je v článku II. Úmluvy vymezen jako:

- a) *usmrcení příslušníků některé národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny*
- b) *způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členů takových skupin*
- c) *úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit úplné nebo částečné fyzické zničení*
- d) *opatření proti rození dětí v takové skupině*
- e) *násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé, jestliže takové jednání bylo spácháno s úmyslem zcela nebo částečně zničit národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu*

Z definice genocidia dle článku II. Úmluvy tedy vyplývají tři základní prvky, které musejí být splněny: 1) rozlišitelná národnostní, etnická, rasová nebo náboženská skupina

2) úmysl zničit zcela nebo částečně takovou skupinu

3) spáchání některého ze skutků vypočítaných v čl. II. Úmluvy⁵⁵.

Podle článku III. je dále trestné spolčení ke spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování ke spáchání genocidia, pokus spáchání genocidia a účastenství na genocidiu.

⁵⁵ FUCHS, Jiří. Co je to genocida? *Trestní právo*. 2000, roč. 5, č. 9, s. 18

Objektem trestného činu genocidia právo národů, národností, všech ras a etnik lidského rodu a náboženských skupin na existenci. Je zde chráněna rasová skupina jako celek, útok však může směřovat i proti jednotlivci. Sekundárním objektem je pak právo na život a rozvoj osobnosti jednotlivých příslušníků těchto skupin.

Objektivní stránka spočívá v takovém jednání, které je způsobilé úplně zničit nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu. Účastenství je zde povýšeno na dokonaný trestný čin.

Subjektem může být kdokoli, předpokládá se u osob se státní pravomocí nebo ozbrojených složek, státních i nestátních.

Subjektivní stránka zahrnuje úmysl, přičemž jednání spočívá v úmyslu zcela nebo částečně vyhladit konkrétní národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu.

Dosud nebyl v České republice spáchán jediný trestný čin genocidia.

5.5.2. Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka § 260, § 261, § 261a tr. zák.

Ustanovení § 260 tr. zák. a § 261 tr. zák. byly do trestního zákona přidány novelou v roce 1991 a ustanovení § 261a tr. zák. novelou z.č. 405/2000 Sb.

Objektem těchto trestných činů je ochrana základních lidských a občanských práv a svobod, rovnoprávnost lidí bez rozdílu rasy, etnické skupiny, národnosti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, sociální příslušnosti nebo původu. Ochrana je poskytována všem lidem bez ohledu na občanství.

Objektivní stránka v ustanovení § 260 tr. zák. spočívá v podpoře nebo propagaci hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť vůči jiné skupině osob.

Jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby lze považovat situace, kdy je-li takový trestný čin spáchán tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem, spáchá-li takový trestný čin jako člen organizované skupiny nebo spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Podporou se rozumí jednání, které jako takové má posílit hnutí, získat příznivce či rozšířit jeho vliv. Může mít podobu materiální nebo morální. Materiální podpora může spočívat např. ve složení finanční částky na účet, uspořádání sbírky, darování hotovosti, koupi propagačních předmětů s úmyslem finanční podpory (audio nebo video nahrávek, nášivek,

plakátů, oblečení, publikací), zaplacením vstupného, pronájem prostor. Morální podporou se pak rozumí prezentování ideologie, získávání nových členů nebo utvrzování ideologie.

Propagace je veřejné šíření idejí takového hnutí s cílem získat pro něho stoupence, snaží se hnutí uvést ve známost. Propagace může být uskutečňována přímo (veřejné vyzdvihování ideologie, otevřeně) nebo nepřímo (skrytě, prostřednictvím publikací, uměleckých děl). Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR lze za propagaci považovat též i činnost spočívající ve veřejném vystavování předmětů opatřených nacistickými symboly nebo vojenské předměty a jejich nabízení za účelem jejich výměny nebo prodeje⁵⁶. Pokud pachatel věděl, že svou činností spáchá trestný čin, je odpovědný za spáchaný skutek.

Za hnutí lze považovat skupinu několika osob alespoň částečně organizovanou (nemusí se jednat o sdružení dle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích), směřující k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásající národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Za hnutí můžeme označit i skupinu tří osob, které musí existovat v době, kdy jej pachatel podporoval či propagoval, pokud pachatel nezamýšlel iniciaci obnovy hnutí. Jinak by se mohlo jednat o trestný čin podle ustanovení § 198 tr. zák., hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení⁵⁷. Hnutí se vyznačuje dvěma znaky: personálním a obsahovým.

V ustanovení § 261 tr. zák. představuje **objektivní stránku** veřejné projevení sympatií k hnutí uvedenému v § 260 tr. zák.

V nedávné asi nejvíce v souvislosti s ustanovením § 260 tr. zák. zaujal případ nakladatele M. Zítka, který vydal knihu Adolfa Hitlera Mein Kampf. Podle mého názoru jde o zajímavý případ, proto ho zde uvádím. Knihu opatřil dobovou výzdobou (podle odborných posudků ještě honosnější) a vydal ji v původním znění. Původně byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody a k peněžitému trestu. Rozhodnutím Nejvyššího soudu⁵⁸ byl případ vrácen zpět státnímu zástupci. Protože lze trestný čin podle ustanovení § 260 tr. zák. spáchat jen na podporu či propagaci existující hnutí, musel být případ znovu přezkoumán z důvodu, zda existuje hnutí, alespoň v modifikované podobě, které by vydáním knihy podpořil či propagoval. Při následném dokazování byla existence takového hnutí v České republice prokázána. Proto byl nejdříve opět uznán vinným, avšak dle ustanovení § 198 tr. zák. Odvolací soud pak rozhodl nově sám. Obžalovaného uznal také vinným, avšak opět dle ustanovení § 260 tr. zák. K dovolání se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 651/2002. ASPI

⁵⁷ Srov. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Tejn 302/2005

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 651/2002. ASPI

nakladatel měl v úmyslu podporu či propagaci hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka. Dospěl však k názoru, že pachatel musí mít alespoň nepřímý úmysl tento trestný čin spáchat, který však u obžalovaného nebyl prokázán⁵⁹. Proto byl nakladatel zproštěn obžaloby. Dle mého názoru měl nakladatel úmysl pouze vydělat, nikoli hnutí propagovat. Chybou nakladatele bylo, že knihu neopatřil doplňujícím komentářem, jak to např. dělají televizní stanice při vysílání některých totalitních seriálů. Spíše můžeme dospět k závěru, že přílišná medializace celé kauzy podpořila či propagovala hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka než vydání 85 let staré knihy, která by mohla snad působit i jako odstrašující případ.

Veřejné spáchání trestného činu vymezuje ustanovení § 89 odst. 4 tr. zák.

Objektivní stránka v § 261a tr. zák. představuje veřejné popírání, zpochybňování, schvalování nebo snahu ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo jiné zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti.

Veřejně popírat znamená veřejně (za podmínek dle § 89 odst.4 tr. zák.) tvrdit, že ke zločinům uvedeným v ustanovení § 261a tr. zák. nedošlo, přičemž o jejich reálnosti není pochyb a byly s určitostí spáchány nacisty nebo komunisty. Popírat lze jen to, co je objektivní pravdou (vědecky nespornou).V případě nacistických zločinů je možno se opřít o autoritu rozsudku norimberského tribunálu⁶⁰.

Zpochybňovat znamená relativizovat jejich charakter, zlehčování. Zpochybňování by se mělo týkat podstatných záležitostí, mělo by jít u hrubé popírání.

Ospravedlňovat je omlouvat, vytvářet mylný dojem, že historický pohled by měl být jiný, že se staly horší zločiny či záměrně upozorňovat na chybný vývoj událostí doby.

Schvalování je veřejné (za podmínek § 89 odst. 4 tr. zák.) vyjádření souhlasu s těmito zločiny.

V této souvislosti je třeba zmínit stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky, ve kterém se uvádí, že propagace hnutí prokazatelně směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, které v době jeho propagace pachatelem neexistovalo, může za určitých okolností případu naplňovat znaky trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák.⁶¹

Subjektem těchto trestných činů může být kdokoli.

⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 1174/2004. ASPI

⁶⁰ HERCZEG, Jirí. K trestnímu postihu osvětivské lži. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 7-8, s. 6

⁶¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.12.2006, Tpjn 302/2005

Po **subjektivní stránce** se vyžaduje úmysl, pachatel nemusí být bezprostředně členem nějakého hnutí. Musí se jednat o takové výroky, o nichž pachatel něco ví. Pouhé popírání z nevědomosti nestačí.

6. PROBLEMATIKA POMOCNÉ ÚLOHY TRESTNÍ REPRESY

Jak již bylo uvedeno, trestná činnost motivovaná rasově sice tvoří v porovnání se všemi trestnými činy na území České republiky necelé procento, nelze ji však nijak podceňovat. Otázkou však zůstává, jestli se působením na pachatele trestného činu současnou výší trestu vytvoří podmínky pro jeho převýchovu a sociální integraci (obrázek o sociální integraci je značně odlišný od těch, kteří ji poskytují a těch, kterým je určena). Jestli je úměra činu a trestu dostačující.

Jestli má být primárním cílem trestu odstrašení ostatním, pak se jeví jako nedostačující. Ale i přísnější tresty kriminalitu nesníží. Je třeba nejprve pochopit chování delikventů a důvody, které je vedou ke spáchání trestné činnosti. Zákonná úprava by měla vést k posílení tolerance ve společnosti.

Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti⁶². Trestní represe je nejintenzivnější reakce státu na protiprávní jednání. Jednou z funkcí trestní represe je uložení sankce. Důležité je, aby represe byla vyvážena prevencí, která by měla spočívat ve sledování kriminality, jejím potlačování. Již samotný průběh trestního řízení může působit preventivně, aby si obviněný uvědomil nebezpečnost spáchaného skutku pro společnost. Aktivní prevence by se měla týkat jak orgánů veřejné správy, tak i soukromých osob. Můžeme se také domnívat, že velká část pachatelů spáchá rasově motivovaný trestný čin z důvodu neznalosti. Vzdělávání pak může působit preventivně.

Dalším východiskem se zdají např. různé formy odklonů nebo ukládání alternativních trestů, které mnohdy účelněji nahradí trest odnětí svobody. Jedná se o prostředky prevence v trestním právu. Tyto alternativy dokážou lépe integrovat pachatele v jeho přirozeném sociálním prostředí, kdy je vyloučen kriminogenní vliv vězeňského prostředí⁶³. Nový trestní zákoník pro takové jednání nachází větší prostor, ačkoli by se mohlo zdát, že díky zvýšení sazby odnětí svobody u některých kvalifikovaných skutkových podstat působí obráceně. Mezi druhy trestů je v novém trestním zákoníku zařazeno též domácí vězení. Při upuštění od potrestání může soud uložit zabezpečovací detenci. Mělo by se jednat o zařízení se zvláštní ostrahou, které bude připravené poskytovat léčebné, psychologické, vzdělávací, pedagogické,

⁶²ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 5, s. 113

⁶³ Tamtéž, s. 113

rehabilitační a činnostní programy. Odložením účinnosti nové právní úpravy se nabízí prostor pro vybudování těchto zařízení.

Účelem trestu by dle zákona měla být ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti lze tím, že pachatel je uvězněn, nebo tím, že obava z dalšího trestu brání pachateli v další trestné činnosti. Výchova pachatele spočívá již v trestní sankci, nebo v následném působení na pachatele při výkonu trestu. Problémem zůstává, jak velká je úspěšnost u úmyslných trestných činů. Podle některých názorů však působením na pachatele nelze přispět k jeho nápravě, což mimo jiné souvisí s tzv. recidivou. Trest by měl pachateli učinit určitou újmu s přihlédnutím k jeho protiprávnímu jednání, měl by být jeho odrazem. Měl by ho od páchání další trestné činnosti odradit. V tomto ohledu ještě není účinnost dostatečná. Působení na ostatní členy společnosti se označuje jako generální prevence, působí individuálně⁶⁴. Nelze se ovšem domnívat, že u každého jednotlivce bude úspěšná.

V novém trestním zákoníku již není ustanovení, které by vyjadřovalo účel trestu. Účel pak vyplývá z obecných zásad trestání upravených v jednotlivých ustanoveních o trestních sankcích. Jde především o tyto základní zásady trestání⁶⁵:

- zásada zákonnosti
- zásada přiměřenosti (adekvátnosti, úměrnosti)
- zásada individualizace použitých sankcí
- zásada personality sankce (sankce jen vůči pachateli)
- zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí
- zásada humanity sankcí

Filosofií by se zdálo být, že prvky represe by se měly uplatňovat u závažnějších trestných činů či u recidivy, u méně závažných by se spíše měly uplatňovat prvky prevence.

Trestní sankce je však třeba (dle nového zákoníku) s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, osobě pachatele a jeho poměrům (§ 38 odst.1tr. zák.). Nesmí však být uložena trestní sankce citelnější, pokud postačí trestní sankce méně postihující.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné*, 3.vydání. Praha : Linde Praha, 2008. s. 339

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 5, s. 113

Při stanovení druhu trestu a výměry trestu by se mělo postupovat velmi opatrně. Apriori, jak vyplývá z výše uvedeného, by se mělo postupovat tak (pokud je to možné), aby trestní sankce méně postihující nebyla pro pachatele spíše stimulem k dalšímu páčání trestní činnosti. Dle nového zákoníku by měl soud při určení a druhu trestu a jeho výměry přihlédnout k povaze a závažnosti trestného činu, k osobním, rodinným a majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života. Dále by měl přihlédnout k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu. Na prvním místě je povaha a závažnost trestného činu.

Pokud je nevyhnutelné, aby po spáchaném činu nastoupila trestní represe a pachatel tak měl nastoupit trest odnětí svobody či trest mírnější, nabízí se otázka, zda při výměře trestu se má přihlédnout i k možnosti nápravy pachatele. Zda-li by se měla zkoumat potence pachatele spáchat trestný čin opětovně. Podle některých názorů jde spíše o kriminologické kritérium stanovující možnosti budoucího vývoje pachatele, než zákonné kritérium pro ukládání trestu⁶⁶. Např. původní vládní návrh nového trestního zákona toto zákonné kritérium neobsahoval. Jelikož je ve světě uznáváno, že uplatňování tohoto kritéria je značným prospěchem pro určení druhu a výměry trestu, bylo toto kritérium do právní úpravy opět zaneseno.

V posledních letech se velmi často řešila otázka, co s pachateli trestných činů, na které výkon trestu patřičně nezapůsobil a oni se opětovně dopouštějí protiprávní činnosti. Jak stávající trestní úprava, tak i budoucí právní úprava tuto otázku upravují celkem shodně. U zvláště závažných úmyslných trestných činů, resp. zločinů, byl-li již pachatel pro takový skutek potrestán, se zvyšuje horní hranice trestní sazby odnětí svobody o jednu třetinu. Mezi několika návrhy, jak upravit trestní sazby pro tzv. recidivisty, byl návrh „tříkrát a dost“. Podle tohoto návrhu by měl pachatel po spáchaní třetího závažného úmyslného trestného činu automaticky dostat trest doživotí. Je otázka, jestli by tato hrozba dostatečně odradila pachatele od páčání trestné činnosti. V tomto případě by pachatel musel spáchat závažné úmyslné trestné činy tři, což považuji za nedostačující. Nedostatkem tohoto návrhu je také jeho časová nevyváženost, kdy až třetí protiprávní jednání by bylo „konečné“, když předchodí dvě trestní sankce nepřispěli k převýchově pachatele.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 5, s.

Při zkoumání pomocné úlohy trestní represe nelze brát v úvahu pouze normy platného práva, ale i výsledky bádání jiných oborů. Jedná se zejména o ty, které působí na poli kriminologie nebo se zabývají jinými společenskými souvislostmi. Pokud jde o formální pojetí, pak se na trestní represi se kromě soudů podílejí také orgány policie a státního zastupitelství, vězeňská služba nebo příslušné výzkumné ústavy.

Pokud jde o celkový význam trestní represe, pak adekvátní uplatňování trestní represe má pozitivní vliv na pachatele a jeho okolí a je nezastupitelným prostředkem pro kontrolu kriminality⁶⁷.

⁶⁷ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, a kol. *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing, 2004. s. 218

7. DE LEGE FERENDA

Trestní zákon, tedy zákon číslo 140/1961 Sb., byl během své platnosti často novelizován. Po roce 1989, v důsledku společensko-politických změn v bývalém Československu, se kategorizace hodnot a jejich pořadí v trestním zákoníku stalo nedostačujícím a nevyhovujícím principům demokratické společnosti. Ideologické a politické zájmy (zejména v totalitních režimech) mnohdy upravují to, co je třeba prohlásit za protiprávní.

Proto vyvstala myšlenka rekodifikace. Od poloviny 90. let se z přípravy rekodifikace trestního práva stala prestižní politická záležitost a jedna z priorit vládních prohlášení⁶⁸. V současné době je nový zákoník připraven a již byl schválen Poslaneckou sněmovnou, počátkem ledna téměř jednomyslně prošel i Senátem⁶⁹. Účinnost nové právní úpravy byla posunuta na 1. leden 2010.

Vývojem společnosti vzniká celá řada nových jednání. Názory na trestnost lidských jednání podléhají častým změnám. Proto je vždy třeba stávající právní úpravu přehodnotit, zda vyhovuje společenským potřebám a reflektuje daný stav. Od počátku 60. let 20. století prošla společnost významným vývojem. Skutkové podstaty zákoníku již plně nepokrývají protiprávní jednání ve společnosti (např. počítačová kriminalita, trestné činy v oblasti životního prostředí, sexuální delikty). Vznik nové byl proto nutností.

Mezi hlavní cíle nové kodifikace patří zejména změna přístupu k ukládání sankcí, kdy trest odnětí svobody je poslední možností a vyzdvihuje se možnost uložení celé řady alternativních trestů. Dalším důležitým bodem je oproštění se od totalitního pojetí právního řádu. Mezi důležité cíle patří také harmonizace českého trestního práva s právem ostatních trestních řádů v Evropské Unii a v plnění závazků, které pro Českou republiku vyplývají z plnění mezinárodních smluv, kterými je vázána. Vzhledem k tomu, že stávající trestní zákon je zatížen celou řadou novel, bylo úmyslem tvůrců zjednodušení a zpřehlednění nového trestního zákoníku. Ve finální podobě je však nový trestní zákoník rozsáhlejší než stávající.

Rozdělováním trestních činů na přečiny a zločiny vymezuje nový trestní zákoník mírou zavinění. Přečinem pak jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do tří let. Za

⁶⁸ KRÁL, Vladimír. Koncepce rekodifikace trestního práva hmotného. *Karlovarská právní revue*. 2006, roč. 2, č. 2, s. 3

⁶⁹ Stav počátkem února 2009-pozn. autor.

přečiny s rasovým motivem tedy bude možné označit zejména trestné činy narušující soužití lidí (hlava X., díl V.).

Stávající trestní zákon stojí na materiálním pojetí trestného činu. Toto pojetí vyplývá z vnímání deliktu socialistickým zřízením, proto se vyskytuje také v jiných státech bývalého východního bloku. Nově by se materiální pojetí trestného činu mělo změnit ve formální. Formální pojetí je pak řešeno rozšířením principu oportunity v oblasti trestního řízení. To s sebou ponese fakt, že policisté a následně státní zástupci ponесou v daleko větší míře odpovědnost za posuzování jednání z toho hlediska, zda splňují podmínky pro alternativní řešení trestní věci nebo pro odložení či zastavení věci pro to, že není veřejný zájem dále ve věci pokračovat.

Nově se zpřísňuje postih u nejzávažnějších zločinů (např. vražda). Dále je zvýšena horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody z dosavadních 15 let na 20 let, mimo trestu doživotí bude výjimečným i trest odnětí svobody od 20 do 30 let. U dalších trestných činů se zvedla horní hranice trestní sazby, některé se objevují zcela nově (např. dotační podvod, útok proti lidskosti).

Návrh nového trestního zákoníku mimo jiné počítá se změnou pořadí jednotlivých hlav. Návrh nového zákoníku je systematicky rozdělen do XIII. hlav, které lépe odpovídají společenským hodnotám než stávající (socialistická) úprava. Podle důvodové zprávy je nová kodifikace trestního zákoníku založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Nově kodifikované trestněprávní předpisy budou také reflektovat očekávanou realitu společenského vývoje, být funkčními po dostatečně dlouhou dobu a vyjadřovat tak stabilitu právního řádu České republiky.

Nový trestní zákoník pracuje s pojmem rasa ve více skutkových podstatách než stávající úprava. Ve zvláštní části vládního návrhu, hlavě I., nalezneme v kvalifikované skutkové podstatě vraždu s rasovým motivem. Je možné poznat, že na žebříčku hodnot návrhu zákoníku je na prvním místě život a zdraví. Trestný čin vraždy bude nově možné spáchat pro rasu skutečnou i domnělou (§ 138 odst.3 písm. g) tr. zák.). Zařazením možnosti spáchat trestný čin i pro domnělou rasu může pomoci lépe postihnout pachatelovo jednání, dle mého názoru však v praxi způsobí spíše potíže. Dále je uvedeno ustanovení § 143 odst.2 písm.f) tr. zák. těžkého ublížení na zdraví pro skutečnou nebo domnělou rasu a ublížení na zdraví § 144 odst.2 písm.e) tr. zák. V této hlavě se ještě nachází trestný čin § 147 odst.2 písm.c) tr. zák. mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou

nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

Oproti stávající právní úpravě, kdy se trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod řadí do hlavy V., v nové úpravě se nacházejí v hlavě X. jako trestné činy ve věcech veřejných. Tato hlava chrání široké spektrum společenských vztahů, zájmů a hodnot. V neposlední řadě, jak vyplývá z důvodové zprávy, chrání veřejný pořádek proti jednání, které z důvodu národnostního, rasového, etnického, náboženského, třídního, příslušnosti k určité skupině osob, anebo z důvodu omezování práv a svobod jejich příslušníků nebo jednotlivců narušuje občanské soužití občanů vykonáním násilí, vyhrožováním, podněcováním k nenávisti, hanobícími projevy nebo jinými podobnými projevy.

Trestné činy rasově motivované hlavy X., tedy genocidium a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka je nově podřazena pod hlavu XIII. trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy. Rozdíl je zde v tom, že objektivní stránka spočívá mimo jiné v založení hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka. Tímto se zákonodárce možná snažil vypořádat se situací, kdy pachatel podporuje a propaguje hnutí, které již neexistuje a svým jednáním iniciuje obnovu⁷⁰. Spíše však měl na mysli pouze založení hnutí, které stávající právní úpravou není kriminalizováno. Tak bude napříště trestné již založení hnutí, nemusí dojít k podpoře či propagaci z hlediska trestnosti. Založení hnutí, které směřuje k potlačení práv a svobod člověka, je samo o sobě nežádoucí a společensky nebezpečné. Budoucí právní úprava proto lépe postihne nebezpečnost takového jednání. Jinak budoucí právní úprava přebírá platnou právní úpravu s tím rozdílem, že u trestného činu založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 400 tr. zák.) je doplněna jen okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby podle odstavce 2 písm. a) o spáchání činu veřejně přístupnou počítačovou sítí.

Jak již bylo naznačeno, s pojmem rasa nový trestní zákoník pracuje ve více skutkových podstatách. Kromě výše uvedených lze rasově motivovaný trestný čin dále nalézt v hlavě II. (Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství) v ustanovení o zbavení osobní svobody na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu (§ 168 odst.2 písm. b) tr. zák.), v ustanovení o omezování osobní svobody na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu (§ 169 odst.3 písm. b) tr.zák.), o zavlčení (§

⁷⁰ Srov. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.12.2006, Tpjn 302/2005

170 odst.3 písm. b) tr. zák.), v ustanovení o vydírání (§ 173 odst.2 písm. f) tr. zák.) a v ustanovení o porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 181 odst.3 písm. b) tr. zák.).

Hlava V., Trestné činy proti majetku, obsahuje ustanovení o poškozování cizí věci (§ 226 odst.3 písm. b) tr. zák.), které s výjimkou zařazení samostatné skutkové podstaty v odst.2 postihující tzv.sprejérství, přebírá ustanovení ze stávající právní úpravy. Trestné činy rasově motivované lze na rozdíl od platné právní úpravy nalézt také v hlavě XII., která obsahuje úpravu vojenských trestných činů.

Ať už jsou názory na novou právní úpravu trestního práva jakékoliv, zajisté přinese změnu oproti stávající úpravě. Více se přizpůsobí moderní době, stávajícím společenským potřebám a stanovuje přísnější postihy pro závažnou trestnou činnost. Je otázkou pro budoucnost, jak bude nový trestní zákoník prostřednictvím svým norem preventivně působit a chránit před trestnou činností.

8. ZÁVĚR

Velmi často ze zahraničí zaznívají hlasy, že česká společnost je xenofobní. Zamyslíme-li se nad tím, historicky žilo na českém území množství menšin, z nichž nejvýznamnější byly zejména německá a polská. Ve vypjaté době po II. Světové válce, kdy po mnohdy násilném odsunu sudetských Němců z českého území získali jejich majetky českoslovenští občané, přestala být česká společnost multikulturní. V době totality nesměli lidé cestovat vůbec (s výjimkou „spřátelených“ zemí), proto se tak často nedostali do styku s jinou kulturou. Studenti, zejména z afrického kontinentu, byli považováni za exotickou výjimku. Po otevření západních hranic k nám začínají pronikat jiné kultury, což pro mnohé jedince nemusí být vždy snadné. Neznamená to však, že v ostatních zemích, zejména západních, kde dochází z ekonomických důvodů k prolínání celé řady kultur a ras, nedochází k projevům rasismu.

Ochrana před rasovou diskriminací či útokům, jakou poskytují jak Ústava a Listina základních práv a svobod, tak trestní zákoník, nikdy nemůže zaručit bezproblémovou společnost. Stávající právní úprava však podle mého názoru poskytuje dostatečnou ochranu, kdy žádný trestný čin rasově motivovaný by neměl zůstat nepotrestán a soudce by pro své rozhodnutí měl nalézt oporu v zákoně. Je třeba se zaměřit především na prevenci před rasovou diskriminací, než jen následně uplatňovat trestní represii. Již pár let například působí antikonfliktní tým Policie České republiky, který se zaměřuje na prevenci při shromáždění extremistů, kde by mohlo hrozit protiprávní chování. Na konkrétní preventivní akce vyčleňuje ministerstvo každoročně okolo čtyř milionů korun. Tato částka se nezdá dostačující. Ministerstvo vnitra také vypracovalo strategii prevence kriminality na léta 2008-2011. Mezi priority patří ochrana obětí rasově motivovaných trestných činů, ochrana rizikových jedinců v postavení potenciálních pachatelů nebo obětí (cizinci, příslušníci národnostní menšiny a etnických menšin), trestné činy a delikventní jednání v sociálně vyloučených lokalitách⁷¹.

Jednou za čas, většinou v souvislosti s rasovým útokem proti životu a zdraví, proběhne v mediích diskuze, zda-li jsou české zákony schopné zajistit adekvátní ochranu před těmito útoky. V České republice vzpomeňme na případ, kdy dva Afroameričané byli napadeni na vysokoškolských kolejích v Praze. Jeden z nich bodným ranám podlehl. Poté následovaly demonstrace a projevy politiků, ovšem bez viditelného výsledku.

⁷¹ Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2007, vládním usnesením č.549 ze dne 14.května 2008. <http://www.mvcr.cz>

Podle zprávy ministerstva vnitra za rok 2007 nedošlo k radikálnímu nárůstu extremistických projevů, které by znamenaly bezpečnostní hrozbu. Nicméně došlo k nárůstu počtu demonstrací pořádaných ultrapravicovými skupinami a počtu účastníků na nich. Tento trend pokračuje i roce 2008. Nijak však tyto údaje nevybočují ze statistik Evropské Unie.

Co by však státní orgány dělat neměly, aby se předešlo páchání rasově motivované trestné činnosti, je nečině přihlížet, jak na předměstí měst průmyslového charakteru vyrůstají komunity sociálně neintegrováných občanů. Ty pak vytvářejí prostor pro páchání kriminality, kde může kdykoli dojít k eskalaci rasového násilí. Příkladem může být Paříž a systém předměstí. Při krádežích zde byl policistou zastřelen mladík arabského původu, což vyvolalo řadu násilných demonstrací. Demonstranti obviňovali policisty z rasového útoku a státní představitele z nečinnosti. Nejen z těchto důvodů vyhrál N. Sarkozy prezidentské volby, kdy zpřísnění azylové politiky bylo jedním z jeho styčných bodů volebního programu.

Páchání činů rasově motivovaných nikdy nezmizí úplně, může se však snížit na minimum. Pachatelé totiž povětšinou rasové rozdíly nedávají do kontextu s biologickým původem, ale se sociálním a kulturním postavením dané skupiny.

Pokud jsem na začátku práce položil otázku v tom smyslu, jestli česká společnost je k rasismu tolerantní nebo ho odsuzuje, odpovědět je složité. Vždy bude záležet spíše na tom, zda-li bude ochota k zákrokům proti jakýmkoli rasistickým projevům. Míra tolerance vůči rasismu zrcadlí úroveň celé společnosti. Nicméně je zřejmé, že veškeré rasistické projevy trestány nejsou. Souvisí to zajisté s otázkou, kde končí svoboda slova a kde již začíná protiprávní jednání. V této souvislosti je možné zmínit listopadový pochod pravicových radikálů v roce 2008 v Litvínově. V televizních záběrech bylo vidět mnoho symbolů hnutí, které prokazatelně směřují k potlačení základních práv a svobod, nicméně po incidentu bylo zahájeno trestní stíhání pouze u jednoho účastníka.

Za změnu dosavadního stavu bude možné označit nový trestní zákon. Je jasné, že jeho přínos bude prověřen až časem. Prozatím je důležité to, že změna přišla. Pokud jde o trestné činy rasově motivované, v nové úpravě několik změn je, které již byly v práci naznačeny.

Pokusit se naznačit, jak by mohl vypadat vývoj rasově motivované kriminality, je nesmírně těžké. Kvůli ekonomickým důvodům pracuje v České republice mnoho cizinců, kteří se odlišují barvou pleti. Někteří domorodci pak mohou mít pocit, že jim tito lidé berou práci, i když prakticky o ni není zájem. V souvislosti s aktuálním propouštěním, které se týká prvně zahraničním pracovníků, se budou na území republiky nacházet cizinci, kteří budou bez práce. Jejich návrat zpět do jejich vlasti je spojen s finančními problémy. Ti pak budou

snadným terčem pro kriminální živly, kteří si je budou najímat. Mediálně je vždy zajímavější, když se protiprávního jednání dopustí cizinec. V této souvislosti se proto dá očekávat nárůst rasistických tendencí. Bude tedy důležité, jak se s touto problematikou vyrovnají vládní představitelé.

Závěrem bych ještě doplnil jednu poznámku. Vývoj posledních let podle mého názoru naznačuje, že rasově motivovaná trestná činnost nebude páchána jedinci ve formě excesů, ale spíše členy dobře organizovaných skupin, které se budou chtít stavět na roveň politickým stranám a sdružením.

9. PŘÍLOHY

Tabulka znázorňuje přehled trestných činů, u kterých byl veden útok na národ, národnost nebo rasu či pro příslušnost k nim anebo hlásáním národnostní nebo rasové zášti v letech 1998-2007.

§	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
196 odst.2	85	80	41	61	71	41	45	29	59	19
198	69	85	111	86	105	71	101	63	63	28
198 a	15	18	11	16	18	11	13	14	23	13
219 odst.2 písm.g	3	1	0	1	0	0	0	0	0	1
221 odst.2 písm.b	23	7	11	8	6	14	9	7	7	7
222 odst.2 písm.b	10	4	5	7	4	7	5	11	2	4
235 odst.2 písm.f	0	3	1	3	2	1	4	1	0	0
257 odst.2 písm. b	82	38	11	6	14	4	4	0	0	2
259	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
260	32	70	53	88	95	77	50	35	29	47
261	104	107	95	174	123	123	87	73	72	63

Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2007. Ministerstvo vnitra České republiky.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- 1) DACÍK, Tomáš. *Rasy a rasismus*. Brno : CERM, 2000. 74 s. ISBN 80-7204-175-4
- 2) DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné s kasuistikou*. Praha : LEGES, 2008. 432 s. ISBN 978-80-87212-08-0
- 3) DRAŠTÍK, Antonín. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví. Nutná obrana*. Praha : ASPI, 2007. 388 s. ISBN 978-80-7357-253-2
- 4) HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Praha : ASPI, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9
- 5) CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : LINDE, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7
- 6) JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*, 5.vydání. Praha : Linde Praha, 2007. 749 s. ISBN 978-80-7201-641-9
- 7) JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné*, 3.vydání. Praha : Linde Praha, 2008. 831 s. ISBN 978-80-7201-696-9
- 8) KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo*. Praha : C.H.BECK, 2006. 217 s. ISBN 80-7179-535-6
- 9) KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné: zvláštní část*. Praha : ARMEX, 2005. 124 s. ISBN 80-86795-15-2
- 10) NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, a kol. *Trestní právo hmotné, zvláštní část*. 5.vydání. Praha : ASPI, ISBN 978-80-7357-259-4
- 11) NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef, a kol. *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing, 2004. 452 s. ISBN 80-290-3552-8
- 12) PORADA, Viktor, a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 231 s. ISBN 978-80-7380-042-0
- 13) ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři*. Praha : C.H.BECK, 2006. 261 s. ISBN 80-7179-547-1
- 14) VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3.vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 67 s. ISBN 80-210-4056-4
- 15) ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3. vydání. Praha : Vydavatelství PA ČR, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6

16) Zpráva o problematice extremismu na území ČR v roce 2007, vládním usnesením č.549 ze dne 14.května 2008. <http://www.mvcr.cz>

Prameny

- 1) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn.11 Tdo 1426/2006. ASPI
- 2) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2 Tzn 85/97. ASPI
- 3) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tdo 524/2002. ASPI
- 4) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 4 Tz 35/2001. ASPI
- 5) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 7 Tz 204 99. ASPI
- 6) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 651/2002. ASPI
- 7) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 3 Tdo 1174/2004. ASPI
- 8) Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. Tpjn 302/2005. ASPI
- 9) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- 10) Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD
- 11) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- 12) Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Články

- 1) FUCHS, Jiří. Co je to genocida? *Trestní právo*. 2000, roč. 5, č. 9, s. 18-23
- 2) HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 7-8, s. 2-10
- 3) HERCZEG, Jiří. K trestnímu postihu osvětimské lži. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 7-8, s. 2-12
- 4) KRÁL, Vladimír. Koncepce rekodifikace trestního práva hmotného. *Karlovarská právní revue*. 2006, roč. 2, č. 2, s. 3-11
- 5) LIPŠIČ, Daniel. K trestnému postihu extrémistických projevů. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 4, s.7-9

- 6) MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*. 2005, č. 9, s. 2-10
- 7) MAREŠOVÁ, Alena, KOTULÁN, Petr. Kriminologické a trestně právní aspekty extremismu. *Právní praxe*. 1999, č. 8, s. 485-503
- 8) ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 5, s. 113-123
- 9) ZEMAN, Petr. Možnosti postihu projevů rasové nesnášenlivosti podle zákona o přestupcích. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 6, s. 6-13